

2. Zob. R. Sobiech, Służba cywilna. Oczekiwania społeczne a rozwiązania instytucjonalne, „Przegląd Służby Cywilnej” 2013, nr 6 (21), s. 59–65

3. Lynn L.E., What is a Neo-Weberian State? Reflections on a Concept and its Implications, www.researchgate.net/publication/268398484_What_Is_a_Neo-Weberian_State_Reflections_on_a_Concept_and_Its_Implications (дата звернення: 19.08.2023).

УДК 347.4:346.5

DOI: 10.32751/2617-5967-2024-02-24

Кучерина Б. В.

магістр права, адвокат

ЕВОЛЮЦІЯ ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ПОСТАЧАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ

У статті розглянуто еволюцію договірних відносин у сфері постачання енергетичних ресурсів в Україні, що відображає зміни в правовому регулюванні та адаптацію до сучасних умов енергетичного ринку. Проведено історичний аналіз розвитку договірних механізмів, починаючи від усної форми договорів і до сучасних письмових угод, включаючи примірні договори. Акцентовано увагу на необхідності гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами, зокрема з нормами Європейського Союзу, що сприятиме підвищенню ефективності договірної практики та забезпеченню стабільності енергопостачання в Україні.

Ключові слова: договірні відносини, енергетичні ресурси, енергетичний ринок, правове регулювання, примірні договори, гармонізація законодавства, відновлювані джерела енергії, енергопостачання.

The article examines the evolution of contractual relations in the supply of energy resources in Ukraine, reflecting changes in legal regulation and adaptation to the current conditions of the energy market. A historical analysis of the development of contractual mechanisms is conducted, from oral agreements to modern written contracts, including standard contracts. The article emphasizes the need for harmonization of national legislation with international standards, particularly with the European Union regulations, which will contribute to the improvement of contractual practices and ensure the stability of energy supply in Ukraine.

Keywords: contractual relations, energy resources, energy market, legal regulation, standard contracts, harmonization of legislation, renewable energy sources, energy supply.

Актуальність дослідження еволюції договірних відносин у сфері постачання енергетичних ресурсів зумовлена стрімким розвитком енергетичного сектору та його ключовою роллю в забезпеченні економічної стабільності та національної безпеки держави. В умовах глобальних викликів, пов'язаних зі зміною клімату, вичерпністю традиційних енергоресурсів та геополітичною напруженістю, питання ефективного регулювання відносин між постачальниками та споживачами енергоресурсів набуває особливого

значення. Трансформація енергетичного ринку, впровадження нових технологій та перехід до відновлюваних джерел енергії вимагають адаптації існуючих договірних механізмів та розробки інноваційних підходів до структурування енергетичних контрактів.

Дослідження еволюції договірних відносин у цій сфері дозволяє простежити історичний розвиток правового регулювання енергопостачання, виявити тенденції та закономірності, що сформувалися протягом десятиліть, та спрогнозувати подальші напрямки вдосконалення договірної практики. Це має велике значення для забезпечення балансу інтересів усіх учасників енергетичного ринку, підвищення енергетичної ефективності та сприяння сталому розвитку економіки.

Актуальність теми підсилюється необхідністю гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами та нормами Європейського Союзу в контексті євроінтеграційних процесів. Аналіз еволюції договірних відносин дозволяє виявити прогалини в правовому регулюванні та розробити рекомендації щодо вдосконалення нормативно-правової бази у сфері енергопостачання. Крім того, вивчення історичного досвіду та сучасних тенденцій розвитку договірних механізмів сприяє підвищенню ефективності правозастосовної практики та вирішенню спорів у енергетичному секторі.

Особливої актуальності набуває дослідження нових форм договірних відносин, що виникають у зв'язку з розвитком "зеленої" енергетики, смарт-технологій та децентралізованих систем енергопостачання. Ці інновації вимагають переосмислення традиційних підходів до структурування енергетичних контрактів та розробки нових моделей взаємодії між учасниками ринку. Вивчення еволюції договірних відносин у цьому контексті дозволяє виявити найбільш ефективні практики та адаптувати їх до сучасних реалій енергетичного сект

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі еволюції договірних відносин у сфері постачання енергетичних ресурсів, виявлення основних тенденцій їх розвитку та розробка рекомендацій щодо вдосконалення правового регулювання в цій галузі з урахуванням сучасних викликів та перспектив розвитку енергетичного сектору.

Завдання дослідження:

- дослідити історичні етапи формування та розвитку договірних відносин у сфері постачання енергетичних ресурсів;
- дослідити вплив технологічних інновацій та переходу до відновлюваних джерел енергії на еволюцію договірних механізмів у сфері енергопостачання;
- проаналізувати особливості нових форм договірних відносин, що виникають у зв'язку з розвитком "зеленої" енергетики та смарт-технологій.

Виклад основного матеріалу. Історичний розвиток договірних відносин у постачанні енергоресурсів в Україні пройшов декілька етапів. Ранні періоди характеризувались обмеженою договірною свободою, тоді як сучасне законодавство наголошує на принципі свободи договору. Так на думку (Д.В. Абрамчука, ці історичні етапи можна поділити на такі періоди:

Київська Русь та Галицько-Волинське князівство (IX–XIV ст.): Договірні відносини в цей період базувались на нормах Руської Правди, яка регулювала укладення договорів цивільно-правового характеру, але не вимагала письмової форми договорів.

Велике Князівство Литовське (XV ст.): Початок формування письмової форми договорів. Зокрема, було встановлено обов'язковість письмового запису для певних видів зобов'язань, що можна вважати початком формування концепції зразкових договорів у

вітчизняному цивільному праві.

Гетьманщина: Договори стали оформлюватись письмово, що вимагало дотримання певних формул, які закріплювали юридичну чинність домовленостей. Це свідчить про подальший розвиток концепції примірних договорів.

Австрійська та Австро-Угорська імперії: Прийняття Цивільного кодексу Східної Галичини 1797 року, який утвердив принцип *pacta sunt servanda* (договори повинні виконуватися) і закріпив свободу договору, що свідчить про послаблення формалізму у договірних відносинах.

Радянський Союз: Введення адміністративно-командних методів управління, що привело до тотального втручання держави у договірні відносини та запровадження типових і примірних договорів, які мали обмежувати свободу договірних умов.

Незалежна Україна: Введення в дію Цивільного кодексу України (2004), що закріпив принцип свободи договору, але також зберіг примірні договори як інструмент впорядкування договірних відносин [1, с. 11-15].

Виходячи із вище наведеного, періодизація розвитку договірних відносин у сфері постачання енергетичних ресурсів на українських землях демонструє поступову еволюцію від усної форми укладення договорів до закріплення письмових зобов'язань і формалізації договорів у вигляді зразкових та типових конструкцій. Від часів Київської Русі, де договори укладалися усно, через впровадження письмових форм у Великому Князівстві Литовському та Гетьманщині, до більш вільного правового регулювання в Австро-Угорській імперії і до жорсткого адміністративного контролю в радянський період, концепція примірних договорів розвивалася як інструмент правового впорядкування. У сучасній Україні, зі вступом у дію Цивільного кодексу 2004 року, принцип свободи договору співіснує з практикою використання примірних договорів, що забезпечує баланс між свободою договірних відносин і необхідністю державного регулювання.

З приводу еволюція ринку електроенергії в Україні, яка просунулася від вертикально інтегрованої моделі до більш дерегульованої структури, С.В. Шашков зазначає, що основні етапи розвитку ринку, починаючи з 1991 року до впровадження нової моделі у 2019 році.

У свою чергу, вертикально інтегрована модель характеризувалася відсутністю вибору постачальників електроенергії для споживачів, оскільки всі функції – виробництво, передача та постачання електроенергії – виконували одні й ті ж суб'єкти. Це призводило до монополізації та відсутності конкуренції на ринку .

Модель Єдиного покупця включала в себе централізовану закупівлю електроенергії з боку держави у виробників та її продаж постачальникам. Ця модель також мала свої недоліки, зокрема обмеження конкуренції та монополізація оптового ринку .

Дерегульована модель: Впровадження дерегульованих моделей ринку, спочатку для оптової торгівлі, а згодом для оптової та роздрібною торгівлі, створило можливості для конкуренції між постачальниками електроенергії та дало споживачам можливість вибору. Цей перехід був мотивований необхідністю виконання вимог Третього енергетичного пакета ЄС і інтеграції України в європейський енергетичний ринок .

Автор підкреслює, що, незважаючи на ці позитивні зрушення, нова модель ринку електроенергії в Україні ще не є повністю сформованою та має низку проблем, таких як обмежена конкуренція, коливання цін на ринку "на добу наперед" та недостатність системного моніторингу [2, с.136- 138].

Виходячи із вище наведеного еволюція ринку електроенергії в Україні пройшла

значний шлях від вертикально інтегрованої моделі, що характеризувалася монополізацією та відсутністю конкуренції, до дерегульованої структури, яка відкрила можливості для ринкової конкуренції та вибору постачальників. Однак, незважаючи на впровадження нової моделі ринку у 2019 році, залишається ряд невирішених проблем, таких як обмежена конкуренція, коливання цін і недостатність системного моніторингу, що вказує на необхідність подальших реформ для досягнення стабільного та ефективного функціонування ринку.

При цьому, чинне законодавство регулює угоди купівлі-продажу електроенергії. Слід звернути увагу на думку О.І. Сафончика, який висвітлює особливості правового регулювання угод купівлі-продажу електроенергії, які виникають у контексті законодавства України. При цьому зазначає, що договір купівлі-продажу електроенергії є одним із найпоширеніших видів цивільно-правових договорів, що регулює товарно-грошові відносини між виробником і споживачем електроенергії. Він охоплює передачу майна у власність і забезпечує юридичний факт переходу прав на електроенергію від постачальника до споживача [3, с. 107].

Закон України «Про ринок електричної енергії» визначає правила укладення договорів купівлі-продажу електроенергії, зокрема через двосторонні угоди. Ці угоди укладаються між учасниками ринку з урахуванням їхніх інтересів і підлягають обов'язковій реєстрації у відповідних державних органах [4, с. 110]. З огляду на дану норму, О.І. Сафончика наголошує на тому, що регулюють договори купівлі-продажу речей, не можуть бути повною мірою застосовані до угод із купівлі-продажу електроенергії. Це пов'язано з тим, що електроенергія як об'єкт не відповідає традиційному визначенню товару, яке застосовується до речей [3, с. 109].

У такому випадку укладення двосторонніх угод на ринку електроенергії передбачає можливість вибору умов постачання, зокрема обсягів і цін, які визначаються за згодою сторін. Ці угоди можуть укладатися на різні періоди, забезпечуючи гнучкість у постачанні електроенергії і значна частина угод купівлі-продажу електроенергії укладається через біржові торги. Ці правочини можуть визначатися результатами аукціонів, де ціна та обсяг електроенергії встановлюються на основі ринкової конкуренції [3, с. 110- 111].

Законодавство України щодо купівлі-продажу електроенергії передбачає спеціальні правила, що враховують специфіку цього об'єкта, який не відповідає традиційному визначенню товару. Укладення договорів купівлі-продажу електроенергії регулюється Законом України «Про ринок електричної енергії», що дозволяє укладати двосторонні угоди між учасниками ринку з урахуванням їхніх інтересів. Ці угоди мають бути зареєстровані у відповідних державних органах і можуть укладатися на різні періоди, забезпечуючи гнучкість постачання. Водночас значна частина таких угод здійснюється через біржові торги, що сприяє ринковій конкуренції та встановленню ціни на основі попиту і пропозиції. Однак існують певні обмеження, оскільки традиційні норми, що регулюють договори купівлі-продажу речей, не завжди застосовні до угод з електроенергією, що вимагає подальшого вдосконалення правового регулювання в цій сфері.

У структурі ланцюгів енергопостачання в Україні електроенергія проходить кілька етапів: від виробників через операторів системи передачі, які забезпечують транспортування електроенергії до місць споживання, до операторів систем розподілу, які доставляють її кінцевим споживачам. Кожен етап регулюється відповідними договорами,

що визначають умови передачі та постачання електроенергії. Ця система сприяє стабільності та надійності енергопостачання, але вимагає чіткого державного регулювання для запобігання зловживанням і забезпечення ефективного функціонування ринку електроенергії в Україні.

Так, Г. О. Пудичевої приділив увагу складним мережам, які формуються між учасниками енергетичного ринку, що виконують різні функції у процесі постачання енергії. При цьому виділив ключові елементи структури ланцюгів енергопостачання в Україні. Вони включають як традиційні джерела (вугілля, природний газ, атомна енергія), так і альтернативні (біомаса, відновлювані джерела енергії). Виробники продають ресурси підприємствам, що генерують електроенергію, зокрема, через посередників або напряму. Суб'єкти господарювання, що перетворюють енергію з різних джерел у електроенергію. Вони є фокусними компаніями в ланцюгу постачання, оскільки виробляють кінцевий продукт, який потім передається на різні етапи розподілу. Відповідають за транспортування електроенергії від місць її генерації до розподільних мереж або до споживачів, якщо ті підключені до високовольтних мереж. В Україні цю функцію виконує ДП НЕК «Укренерго». Забезпечують розподіл електроенергії серед кінцевих споживачів через низьковольтні мережі. До них належать обленерго та інші компанії, що мають відповідні ліцензії.

Продають електроенергію кінцевим споживачам, серед яких є як побутові споживачі (домогосподарства), так і непобутові (підприємства, організації). Вони виконують роль посередників між виробниками або операторами системи передачі і кінцевими споживачами. Це новий елемент в енергетичному ланцюгу постачання, який поєднує функції виробників і споживачів енергії. Просьюмери виробляють електроенергію для власного споживання, а надлишок можуть продавати до загальної мережі, що сприяє розвитку розподіленої генерації та зниженню монополізації ринку [5, с. 76 - 79].

Структура ланцюгів енергопостачання в Україні є багаторівневою системою, яка охоплює всі етапи – від видобутку сировини до постачання електроенергії кінцевим споживачам. Вона включає як традиційних учасників ринку, таких як виробники і оператори систем передачі та розподілу, так і нових гравців, зокрема просьюмерів. Ця структура відображає складність взаємодії між різними суб'єктами енергетичного ринку та потребує чіткої координації для забезпечення ефективного і стабільного функціонування.

Висновок. Еволюція договірних відносин у сфері постачання енергетичних ресурсів в Україні відображає поступове вдосконалення правових механізмів, що забезпечують стабільність і ефективність функціонування енергетичного ринку. Історичний розвиток від усної форми договорів до складних письмових угод із запровадженням примірних договорів демонструє важливість адаптації договірних конструкцій до сучасних умов, включаючи технологічні інновації та перехід до відновлюваних джерел енергії. Важливим завданням є подальша гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами, зокрема з нормами Європейського Союзу, що дозволить підвищити ефективність договірної практики в енергетичному секторі та забезпечити надійність енергопостачання для кінцевих споживачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Абрамчук Д. В. Становлення та розвиток конструкції примірного договору у вітчизняному цивільному праві. Нове українське право. 2021. Вип. 6. С. 9-15.

2. Шашков С. В. Становлення існуючої моделі ринку електричної енергії в Україні. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки. 2024. № 75. С. 134-139.

3. Сафончик О. І. Правове регулювання договору купівлі-продажу електроенергії за законодавством України. Правові новели. 2023. № 21. С. 107-113.

4. Про ринок електричної енергії. Офіційний вебпортал парламенту України. Published 2017. Accessed September 1, 2024. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text>

5. Пудичева Г. О. Структура енергетичних ланцюгів постачання в Україні. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка. 2021. Вип. 5. С. 72-81.

УДК 347.78

DOI: 10.32751/2617-5967-2024-02-25

Стадник О.І.

*студент Національного університету
«Києво-Могилянська академія»*

ПУБЛІЧНІ ЛІЦЕНЗІЇ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПРАВІ

Стаття присвячена аналізу правового регулювання публічних ліцензій в Україні, таких як Creative Commons, GNU General Public License та Apache Public License, які активно використовуються для регулювання доступу до об'єктів авторського права в цифровому середовищі. У статті розглядаються особливості та правова природа публічних ліцензій, а також основні труднощі, що виникають при їх імплементації в українське законодавство. Акцентується увага на тому, що існуючі законодавчі акти, зокрема Закон України «Про авторське право і суміжні права» та положення Цивільного кодексу України, не враховують специфіки публічних ліцензій, що ускладнює їх застосування на практиці.

У статті також аналізуються можливі шляхи врегулювання цих правовідносин за допомогою аналогії з авторськими договорами та ліцензійними договорами, а також розглядаються правові перешкоди, які можуть виникнути при такому підході. Автор робить висновок про необхідність перегляду та адаптації українських нормативно-правових актів для більш адекватного регулювання публічних ліцензій, а також можливість розробки нових законодавчих підходів, які б краще враховували специфіку електронного розповсюдження об'єктів авторського права і сприяли б їх ефективному використанню в Україні.

Ключові слова: публічні ліцензії, Creative Commons, GNU General Public License, Apache Public License, авторське право, цивільне право, електронне середовище, правове регулювання, Україна, цифровізація, електронна комерція.

The article is devoted to the analysis of the legal regulation of public licenses in Ukraine, such as Creative Commons, GNU General Public License, and Apache Public License, which are actively used to regulate access to copyright objects in the digital environment. The article examines the characteristics and legal nature of public licenses, as well as the main challenges that arise during their implementation in Ukrainian legislation. Attention is drawn to the fact that the existing legislative acts, particularly the Law of Ukraine "On Copyright and Related Rights" and